

Mączak, Antoni

"Danmarks his-torie t. II: 1340—1648, cz. 2: 1559—1648", Helge Gamrath, Erling Ladewig Peterson, København 1980; "Fra standssamfund til rangssamfund 1500-1700", Erling Ladewig Petersen, "Dansk social historie" t. XII, København 1980 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 72/1, 177-178

1981

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

sądom ziemiańskim, nie pamięta o istocie reform w sądownictwie, wprowadzenia w sądach miejskich sądów przysięgłych, czym zajął się pierwszy J. Sobczak, a po nim Z. Szczęska.

Tok wywodów autora jest mało przejrzysty, mimo że stara się on urozmaicić i uprzystępnąć swoje rozważania streszczając przebieg ciekawszych czy bardziej znamiennych procesów oraz relacjonując treść wyroków sądowych. Spowodowane jest to zgrupowaniem materiału w pięciu rozdziałach bez ich rozbicia na mniejsze części czy punkty, w których zawarłby dzieje poszczególnych sądów.

Zbyt małą uwagę zwraca M. Borucki na różnice istniejące między organami wymiaru sprawiedliwości w różnych okręgach kraju, tak że zdawać by się mogło, iż organizacja sądownictwa wyglądała we wszystkich prowincjach identycznie. Praca dotyczy zresztą wyłącznie stosunków panujących w Koronie pomijając, chyba niesłusznie, dzieje sądownictwa na Litwie. Zbyt skrótowe wydaje się też przedstawienie sądów wojskowych, w odniesieniu do których pominął autor istnienie odrębnego sądownictwa dla wojsk polskiego i cudzoziemskiego autoramentu. Sądy te zresztą ukazane zostały zbyt statycznie, bez zwrócenia uwagi na etapy ich rozwoju.

J.S.

Helge Gamrath, [Erling] Ladewig Peterson, *Danmarks historie* t. II: 1340—1648, cz. 2: 1559—1648, Gyldendal, København 1980, s. 359—700.

[Erling] Ladewig Petersen, *Fra standssamfund til rangssamfund 1500—1700*, „*Dansk social historie*” t. III, Gyldendal, København 1980, s. 448.

Mnożące się zbiorowe ujęcia historii ojczyzny nie są ostatnio monopolem Polaków. Niemal jednocześnie ukazały się w Danii dwa tomy dwu długich serii wydawanych przez zasłużoną oficynę Gyldendal: historii Danii (lata 1559—1648 to część 2 tomu II) i historii społecznej Danii dwu pierwszych stuleci nowożytnych jako tom III innej serii. Obie książki zasługują na coś więcej niż notkę recenzyjną w polskim czasopiśmie i stanowią doskonałą podstawę dla eseju z zakresu historii porównawczej, poruszającego sprawy współistnienia struktur gospodarczo-społeczno-politycznych tak odrębnych od siebie jak Rzeczpospolita i Dania Krystiana IV, a tak ściśle ze sobą powiązanych. Zanim jednak taki esej się ukaże, trzeba zwrócić uwagę na kilka cech omawianych książek.

Przede wszystkim cechuje je wysoki poziom popularyzacji prawdziwie godzącej się z syntezą. Oparte na ogromnym materiale liczbowym, nagromadzonym przez historyków duńskich zwłaszcza w ostatnich dziesięcioleciach, pełne są krytycznie ujętych liczb, prezentują wykresy i kartogramy. Niewątpliwie czytelnik duński jest lepiej niż polski przygotowany do wchłaniania tego typu materiału.

Z kolei uderza — w pewnym kontraście do analogicznych wydawnictw polskich — konsekwentne umieszczanie spraw krajowych w szerokim kontekście procesów zachodzących w Europie: nie tylko wykaz bibliograficzny lecz także treść wielu rozdziałów uwzględnia literaturę lat ostatnich.

Tom historii społecznej przedstawia ewolucję społeczeństwa „od stanów do rang” w związku z ewolucją państwa i przemianami gospodarczymi. W istocie sprawy gospodarcze zajmują znaczne miejsce i całość odpowiada raczej polskim ujęciom określanym jako gospodarczo-społeczne.

W zestawieniu z syntezami polskimi omawiany tom ogólnej historii Danii zaskakuje układem, eksponującym zjawiska strukturalne nie zaś przebieg wyda-

rzeń. Rozdziały poświęcone tym ostatnim sprawom są przeważnie podporządkowane jakiemuś problemowi ewolucji państwa i społeczeństwa.

Niezwykle poważnie potraktował E. Ladewig Petersen prezentację źródeł i literatury. Ten znakomity znawca gospodarki a zwłaszcza wszystkich problemów związanych ze szlachtą duńską XVII—XVIII w. uczynił z najszerzej pojętego źródłoznawstwa osobny wielki problem książki. Nie licząc osiemdziesięciostroniowej bibliografii na końcu „Danmarks historie”, otrzymujemy 60 stron historii archiwów, typologii źródeł i ich charakterystyki oraz drugie tyle informacji rozrzuconych w przeglądach literatury dla poszczególnych rozdziałów.

Z natury rzeczy nie do uniknięcia były powtórzenia, jednak odmiennność układu pozwoliła sprowadzić je do rozsądnych granic i — jak widać — wydawnictwo uznało, że nie odbije się to na poczytności. Pożyteczne dla czytelników skandynawskich, obie książki powinny wejść do obrotu również wśród historyków polskich.

A.M.

Stanisław Hozjusz, *Poezje*, przekład Anna Kamieńska, wstęp Waław Odyniec, Wydawnictwo Pojezierze, Olsztyn 1980, s. 137.

Syn przybysza z Badenii Ulryka Hose z Pforzheim, urodzony w Krakowie, zmarły w okolicach Rzymu; postać kontrowersyjna, budząca emocje — podziw, zachwyty, niechęć, oskarżenia; sekretarz królewski, biskup, kardynał, wielki penitencjariusz, a przede wszystkim bojownik kontrreformacji — był też poetą.

Pisał oczywiście po łacinie — zawsze uznając wyższość tego języka nad polskim. Dwujęzyczne wydanie jego poezji zawdzięczamy Annie Kamieńskiej. Manieryzującą poezję Hozjusza starała się tłumaczka przybliżyć polskiemu czytelnikowi dając przekład poetycki, nie filologiczny, ograniczając rozbudowane w tekście oryginalnym popisy erudycyjne z zakresu starożytnej mitologii i geografii. Wstępem historycznym będącym w praktyce rozbudowanym życiorysem autora opatrzył tomik Waław Odyniec.

23 ilustracje — pochodzące z dzieła Tomasza Tretera, „Theatrum virtutum D. Stanisłai Hosii”, są jakby drugim życiorysem Hozjusza, syntetycznie opowiedzianym innymi — ikonograficznymi środkami wyrazu.

Nie po raz pierwszy wypada chwalić olsztyńskie wydawnictwo „Pojezierze” za trafne posunięcia edytorskie. W cennej serii „Literatura Warmii i Mazur w dawnych wiekach” ukazały się już m.in. „Pieśni” Dantyszka, „Historycja żalosa...” Stanisława Murzynowskiego, „Polska...” Marcina Kromera.

Poezje Hozjusza pasują do tego towarzystwa.

W.T.

Stanisław Łempicki, *Mecenat Wielkiego Kanclerza. Studia o Janie Zamoyskim*, wyd. Stanisław Grzybowski, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1980, s. 611.

Kolejny tom popularnej serii „Klasyki historiografii” zawiera prace jednego z najwybitniejszych historyków kultury. Pisząc głównie w okresie międzywojennym był Łempicki zafascynowany postacią Jana Zamoyskiego — kanclerza i hetmana wielkiego koronnego — kierownika polskiej floty państwowej w okresie świetności Rzeczypospolitej. Zgodnie z zainteresowaniami koncentrował swą